

**U redu,
tako nas vidi međunarodna zajednica
– ali kako mi sami definiramo pismenost ?**

Promjena u definiranju pismenosti u Hrvatskoj učinjena je kada je u studenome 2004. Vlada Republike Hrvatske prihvatila *Strategiju obrazovanja odraslih*. U *Strategiji* je prvi put istaknuto novo shvaćanje 'pismenosti 21. stoljeća' koje, uz 'tradicionalni' pojam pismenosti - vještine pisanja, čitanja i (ponegdje) računanja, razumijeva osposobljenost za čitanje s razumijevanjem, vještine komuniciranja, znanje stranih jezika i korištenja suvremene informacijske i komunikacijske tehnologije, koje omogućuju kvalitetno razumijevanje prirodnih i društvenih zbivanja, osposobljenost za rješavanje problema, vještine i spremnosti za timski rad, prihvaćanje drugih i drugačijih te osposobljenost za trajno učenje. Ova je definicija mnogo šira od one prihvaćene u kontekstu projekta *Za Hrvatsku pismenosti: Put do poželjne budućnosti* (usmjerenog na opismenjavanje odraslih osoba), koja ističe da 'niti jednoj osobi ne može biti uskraćena mogućnost da stekne osnovno obrazovanje, odnosno funkcionalnu pismenost', izjednačavajući tako pismenost sa stjecanjem formalnog (osnovnog) obrazovanja.

U praksi, međutim, prevladava shvaćanje pismenosti kao sposobnosti čitanja, pisanja i (povremeno) računanja, kombinirano s definiranjem pismene osobe kao one koja je završila osnovno obrazovanje. Tako je za potrebu projekta *Za Hrvatsku pismenosti: Put do poželjne budućnosti* broj osoba u Hrvatskoj koje se smatraju nepismenima definiran kao broj osoba starijih od 15 godina, koje nisu završile osnovno obrazovanje. Definicija pismenosti korištena za zadnji popis stanovništva 2001. godine opisuje pismenu osobu kao osobu 'sa ili bez škole ako može pročitati i napisati sastavak u vezi sa svakidašnjim životom, odnosno koja može pročitati i napisati pismo bez obzira na kojem jeziku ili pismu može čitati, odnosno pisati', što odgovara UNESCO-ovoj definiciji funkcionalne pismenosti, ali ne i definiciji 'pismenosti 21. stoljeća' kako je ona razumljena u *Strategiji obrazovanja odraslih*.

**Zašto su različite definicije
pismenosti problematične ?**

Jesu li uopće ?

Sve ovisi o načinu na koji ih razumijemo i primijenimo; ovisno o tome za koju se definiciju odlučimo (jer se u ovom trenutku niti jedna ne smatra 'službenom'), kreirat će se politike koje preuzetu definiciju uzimaju u obzir. Ili možda ipak ne?

MEĐUNARODNI

Savska cesta 41/I, T +385 (0)1 500 5650 www.aoo.hr
HR-10000 Zagreb F +385 (0)1 500 5652

Agencija za
obrazovanje
odraslih

Što je Međunarodni dan pismenosti ?

Međunarodni dan pismenosti (*International Literacy Day*) UNESCO-ova je inicijativa, čiji je cilj svake godine podsjetiti međunarodnu zajednicu na status pismenosti i obrazovanja odraslih na globalnoj razini. Ideja o obilježavanju Međunarodnog dana pismenosti pojavila se u rujnu 1965. godine u Teheranu, na Svjetskoj konferenciji ministara obrazovanja, o temi iskorjenjivanja nepismenosti. Na konferenciji je predstavljena inicijativa za proglašavanje jednog dana u godini Međunarodnim danom pismenosti, kako bi se na taj dan slavilo, ali i upozoravalo na važnost pismenosti na međunarodnoj razini. Kao dan obilježavanja odabran je 8. rujna, a UNESCO je s obilježavanjem Međunarodnog dana pismenosti počeo već sljedeće, 1966. godine.

Zašto baš pismenost ?

Zato što je pismenost ljudsko pravo, implicitno sadržano u pravu na obrazovanje. Ono je prepoznato kao pravo u nizu međunarodnih konvencija te uključeno u tekstove ključnih međunarodnih deklaracija. *Općom deklaracijom o ljudskim pravima* iz 1948. godine priznato je pravo na obrazovanje, a time i pravo na pismenost. Dvije su, međutim, deklaracije otišle još dalje – tako je u *Deklaraciji iz Persepolisa* (1975.) rečeno: 'Pismenost nije sama sebi svrha. Ona je temeljno ljudsko pravo', a *Hamburška deklaracija* (1997.) naglašava kako je 'pismenost, koja u širem smislu obuhvaća znanje i vještine koje su potrebne svima u svijetu brzih promjena, osnovno (...) ljudsko pravo'.

Pismenost je, dakle, važna sama po sebi ?

Da, ali ne isključivo. Pismenost je prepoznata ne samo kao pravo po sebi, nego i kao mehanizam za ostvarivanje drugih ljudskih prava. No ona sa sobom nosi i brojne druge prednosti: donosi korist pojedincu, utječući na njegovo samopouzdanje, oslobađajući njegovu kreativnost i kolektivnu akciju, oslobađajući njegovu kreativnost i osposobljavajući ga za kritičku refleksiju stvarnosti. Također, političke i kulturne koristi te koristi u područjima poput obrazovanja, očuvanja zdravlja, reprodukcije i ravnopravnosti spolova vezane su za podizanje razine pismenosti, a određena je i veza između pismenosti i ekonomskog rasta.

ZNAČI, PISMENOST JE ISKLJUČIVO 'POZITIVAN' KONCEPT ?

Ne nužno. Studije pokazuju da je pismenost značajan i snažan instrument koji se može upotrijebiti za postizanje brojnih društveno vrijednih ciljeva – ali svaki je instrument moguće i zlorabiti.

Ali vratimo se na početak – što pismenost uopće podrazumijeva ?

Iako se pismenost često shvaća kao samorazumljiv pojam, riječ je o kompleksnom i dinamičnom konceptu. Teorije pismenosti razvile su se od onih usredotočenih isključivo na promjene u pojedincu do kompleksnijih pogleda koji zahvaćaju i šire društvene kontekste ('pismena okolina' i 'pismeno društvo') koji potiču i omogućavaju aktivnosti i praksu pismenosti. U skladu s ovim razvojem, razvilo se i shvaćanje pismenosti u međunarodnoj zajednici kreatora politika – od shvaćanja pismenosti kao jednostavnog procesa stjecanja osnovnih kognitivnih vještina, preko korištenja ovih vještina na načine koji pridonose socioekonomskom razvoju, do razvijanja kapaciteta za društvenu svijest i kritičku refleksiju kao podlogu za osobne i društvene promjene.

Postoji, dakle, nekoliko različitih shvaćanja pismenosti ?

Točno.

Četiri su temeljna shvaćanja pismenosti danas:

- pismenost kao autonoman set vještina
- pismenost kao primijenjena, prakticirana i situirana
- pismenost kao proces učenja
- pismenost kao tekst

Zanimljiv je i pristup postmoderne teorije, koja pismenost promatra kao instrument moći i ugnjetavanja koji legitimira dominantne diskurse i ugrožava jezike, kulture i lokalno znanje, odnosno kao 'alat kreiranja mišljenja'.

Međunarodno primjenjiva definicija pismenosti, dakle, ne postoji ?

Ovisi na koji način promatramo. U razdoblju 1960-ih i 1970-ih godina u međunarodnoj zajednici prevladalo je shvaćanje pismenosti kao nužnog uvjeta za ekonomski rast i nacionalni razvoj. Takvo shvaćanje razvila je 1978. godine Opća skupština UNESCO-a u definiciji 'funkcionalne pismenosti' – koja je i danas u upotrebi. Prema ovoj definiciji, 'osoba je funkcionalno pismena ako se može uključiti u sve aktivnosti u kojima je pismenost potrebna za efektivno funkcioniranje njezine grupe i zajednice te kako bi joj omogućila da se nastavi služiti čitanjem, pisanjem i računanjem za svoj vlastiti razvoj i razvoj zajednice'. Naravno, ta definicija nije niti zadnja niti jedina - međunarodne koncepcije pismenosti konstantno se razvijaju od sredine 20. stoljeća, često reflektirajući dominantne smjerove u akademskim istraživanjima. I sama definicija funkcionalne pismenosti pojavila se nakon prevladavanja interpretacije pismenosti kao autonomne vještine, a u novije vrijeme međunarodna zajednica kreatora politika, na čelu s UNESCO-om, sve više prihvaća shvaćanja o postojanju više različitih pismenosti (što otvara novo pitanje: koje su pismenosti 'osnovne?'), pismenosti kao kontinuumu te pismenih zajednica i društava.

A što je s Hrvatskom ? Kako se pismenost definira kod nas ?

UNESCO svrstava Hrvatsku u krug zemalja koje pismenost definiraju kao 'sposobnost čitanja i pisanja na bilo kojem jeziku'.

